

Wiad. entomol.	19 (1)	Poznań 2000
----------------	--------	-------------

KRÓTKIE DONIESIENIA

SHORT COMMUNICATIONS

242. Nowe dane o występowaniu *Orthetrum brunneum* (FONSC.) i *O. coerulescens* (FABR.) (*Odonata: Libellulidae*) na Lubelszczyźnie

New data on the occurrence of *Orthetrum brunneum* (FONSC.) and *O. coerulescens* (FABR.) (*Odonata: Libellulidae*) in the Lublin region

KEY WORDS: dragonflies, *Odonata*, *Orthetrum brunneum*, *Orthetrum coerulescens*, SE Poland.

Rodzaj *Orthetrum* NEWMAN, 1833 reprezentowany jest w Polsce przez 4 gatunki, z których często spotykany jest tylko jeden – *O. cancellatum* (L.). Z pozostałych szczególnie interesujące są *O. brunneum* (FONSC.) i *O. coerulescens* (FABR.), reofilne gatunki śródlądowe. W polskim piśmiennictwie dostępnych jest niewiele danych o ich rozmieszczeniu, w ostatnich latach pojawiało się też mało nowych informacji na ten temat. W niniejszej notatce podaję nowe dane z terenu Lubelszczyzny. W przypadku stwierdzenia rozrodu, podaję też gatunki towarzyszące. Pomiary w kanale w Bogdance wykonano dnia 12 VII 1999, przy użyciu: termometru Slandi TM204, pH-metru Slandi PH204, konduktometru Slandi CM204 i tlenomierza Hanna Instruments HI9143.

Serdecznie dziękuję Panu Prof. Włodzimierzowi ZWOLSKIEMU za udostępnienie materiałów z KWK Bogdanka z lat 1979-1981.

Orthetrum brunneum (FONSCOLOMBE, 1837)

- Bogdanka (UTM: FB48; 23°01' E, 51°19' N), zbiornik wód dołowych kopalni KWK Bogdanka. Materiał: 25 X 1979, 1 larwa. Gatunki towarzyszące (larwy): *Ischnura elegans* (VAND. LIND.) (3), *Enallagma cyathigerum* (CHARP.) (4), *Coenagrion puella* (L.) (1), *Libellula depressa* L. (1), *L. quadrimaculata* L. (2), *Orthetrum cancellatum* (L.) (1). Leg. W. ZWOLSKI, det. et coll. P. BUCZYŃSKI.
- Bogdanka, kanał u podnóża hałdy, prowadzący wody dołowe kopalni KWK Bogdanka. Szerokość 80–100 cm, głębokość 1–5 cm, dno piaszczyste, woda przejrzysta, bezbarwna, nurt niezbyt szybki. Roślinność uboga: trawy, miejscami *Typha angustifolia* L., duże maty glonów (sprzężnic). Temperatura wody: 23,1 °C, pH: 7,39, przewodnictwo elektryczne: 4290 µS/cm, tlen: 7,7 mg/l. Materiał: 23 VI 1999, 3 larwy; 12 VII 1999, 1 larwa, 1♂ (na

100 m kanału zliczono ok. 30♂♂, większość terytorialnych). Larw innych gatunków nie stwierdzono, towarzyszące imagines: *I. elegans*, *I. pumilio* (CHARP.), *C. puella* (wszystkie nielicznie).

- Siemień ad Parczew (UTM: FC21; 22°46' E, 51°38' N), pola. 7 VII 1941, 1♀. Leg. et det. W. BAZYLUK, coll. Muzeum i Instytut Zoologii PAN w Warszawie.

Orthetrum coerulescens (FABRICIUS, 1778)

- Bogdanka, rów wyprowadzający wodę ze zbiornika pośrodku hałdy KWK Bogdanka (koło śluzy). Materiał: 25 X 1979, 6 larw. Gatunki towarzyszące (larwy): *Calopteryx splendens* (HARR.) (1), *I. elegans* (3), *I. pumilio* (1), *E. cyathigerum* (3), *C. puella* (6), *L. depressa* (1). Leg. W. ZWOLSKI, det. et coll. P. BUCZYŃSKI.
- Stulno (UTM: FB79; 51°24' N, 23°36' E), jez. Płotycze, otoczone torfowiskiem wysokim. Materiał: 16 VII 1999, 1♀, z oblepioną zaschniętymi jajami dolną stroną odwłoka. Leg. et det. et coll. P. BUCZYŃSKI.

Omawiane gatunki były dotychczas wykazywane na terenie Lubelszczyzny bardzo rzadko: *O. brunneum* jest znany tylko z 3 stanowisk, *O. coerulescens* – z 1 (BUCZYŃSKI 1996: Wiad. entomol., **15**, 1: 1-10; ŁABĘDZKI 1989: Pr. Kom. Nauk roln. Kom. Nauk leśn. PTPN, **48**: 39-45). Wydaje się, że są one częstsze, niż to wynika z piśmiennictwa. Ich poszukiwania wymagają jednak penetracji określonego typu siedlisk (drobne ciekły o stałym, najlepiej niskim poziomie wody; dla *O. coerulescens* – bogate, dla *O. brunneum* – ubogie w roślinność). Stwierdzenie *O. brunneum* na Podlasiu jest też interesujące o tyle, że przez środkowe Podlasie przebiega północna granica arealu tego gatunku. Najbardziej wysunięte na północ jego stanowisko (JÖDICKE 1998: Libellula, **18**, 1/2: 31-48.) jest oddalone od Bogdanki o ok. 200 km.

Stwierdzenie *O. coerulescens* nad jeziorem Płotycze jest raczej przypadkowe, rozwija się on jednak zapewne w którymś z pobliskich cieków – o czym może też świadczyć oblepienie odwłoka jajami (złapany okaz musiał je niedawno składać). Trudno interpretować, w związku z brakiem danych, stanowisko *O. brunneum* w Siemieniu.

Na szczególną uwagę zasługuje stwierdzenie obydwu omawianych gatunków w wodach KWK Bogdanka, w tym *O. brunneum* – tak w latach 70-tych, jak i obecnie, co może świadczyć o stałości jego występowania. Zjawisko to, bez wątplenia zasługujące na uwagę, nie było dotychczas badane na terenie Polski. Jest jednak wiele doniesień ze wschodnich Niemiec o obecności (nieraz licznej) *O. brunneum* na terenach kopalni węgla (m.in. DONATH 1983: Ent. Nachr. Ber., **27**: 123-126; MÜLLER 1992: Ent. Nachr. Ber., **36**: 111-113; XYLANDER, STEPHAN 1998: Abh. Ber. Naturkundemus. Görlitz, **70**, 2: 65-80). Wydaje się, że *O. brunneum* znajduje w tym silnie przekształconym krajobrazie korzystne warunki rozwoju, przy czym nie przeszkadza mu wysoka mineralizacja wód kopalnianych (w Bogdancie – wnosząc z przewodnictwa elektrycznego wody – ponad 400 mg/l). Pomiary wykonane w Bogdancie wskazują, że pozostałe czynniki środowiska były dla reofilów korzystne: umiarkowane pH, wysokie natlenienie i jednocześnie wysoka temperatura wody, co nie jest bez znaczenia dla śródziemnomorskiego *O. brunneum*. Ponieważ badany kanał stanowi odpływ wód ze stale eksploatowanej kopalni, musi też być często udrażniany, co sprzyja utrzymaniu wczesnego stadium sukcesji roślinności (kolejny czynnik korzystny dla *O. brunneum*, który jest gatunkiem pionierskim).

Paweł BUCZYŃSKI, Lublin